

Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού;

Τόμ. 1 (2018)

Πρακτικά Συνεδρίου 'Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού; Όταν η συνθήκη αγωγής και εκπαίδευσης τέμνεται με την καθημερινότητα της πόλης'

Προσβασιμότητα στο σχολικό χώρο Μια έρευνα σε σχολεία των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης

Βασιλική Κασσανδρινού (Vasiliki Kassandrinou)

doi: [10.12681/χπ.1428](https://doi.org/10.12681/χπ.1428)

Προσβασιμότητα στο σχολικό χώρο

Μια έρευνα σε σχολεία των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης

Accessibility to school premises

A survey at schools of Directorates of Primary Education of East and West Thessaloniki

Βασιλική Κασσανδρινού

Αρχιτέκτων Μηχανικός, εκπαιδευτικός, υπ. διδάκτωρ, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΑΠΘ

Περίληψη

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 2010-2011 σε 166 γενικά δημοτικά σχολεία του νομού Θεσσαλονίκης με Τμήματα Ένταξης. Σε 36 από αυτά τα κτίρια, έγινε αναλυτική αποτύπωση-καταγραφή των δομικών στοιχείων τους, με το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων» για την καταλληλότητα των σχολικών χώρων, των εμποδίων, του εξοπλισμού που διαθέτουν καθώς και της χωροταξικής και αρχιτεκτονικής διαρρύθμισης. Σε 16 από τα σχολεία αυτά, έγινε καταγραφή των καθημερινών μετακινήσεων μαθητών/μαθητριών που μετακινούνται με αναπηρικό αμαξίδιο και περιπατητήρα (rollator) προς, από και μέσα στο γενικό δημοτικό σχολείο και συμπληρώθηκαν ερωτηματολόγια. Η μελέτη του χώρου, των διαδρομών και των μετακινήσεων των μαθητών και μαθητριών προς, από και μέσα στο σχολείο αναδεικνύει τα προβλήματα προσβασιμότητας των ελληνικών σχολικών κτιρίων και την επίδρασή τους στη συμμετοχή των παιδιών με αναπηρία στις σχολικές δραστηριότητες.

Θα παρουσιαστεί ένα τμήμα αυτού του δείγματος.

λέξεις-κλειδιά: προσβασιμότητα, δομημένο περιβάλλον, σχολικός χώρος, εμπόδια, αναπηρία, συνεκπαίδευση.

Vasiliki Kassandrinou

Architect, teacher, PhD candidate, School of Civil Engineering, AUTH

Abstract

The survey was conducted in 166 mainstream primary schools of Thessaloniki with integration classes. In 36 of these buildings, a mapping-registration of components was detailed, through the " Accessibility Checklist " on the appropriateness of school premises, the barriers, the equipment available and the spatial and architectural layout. In 16 of these schools, the daily transportation of students who move in a wheelchair and rollator was recorded, from and within the general elementary school and questionnaires were completed. The study of space, routes and movements of students to, from and in the school, highlights accessibility problems in the Greek school buildings and their effect on the participation of children with disabilities in school activities.

A part of this sample will be presented.

keywords: accessibility, built environment, school space, barriers, disability, inclusive education.

Εισαγωγή

Αρκετές μελέτες έχουν γίνει, κυρίως από Τμήματα Φιλοσοφικών και Παιδαγωγικών Πανεπιστημιακών Σχολών για την συνεκπαίδευση μαθητών με αναπηρία, με μαθητές χωρίς αναπηρία, σε γενικά δημοτικά σχολεία. Οι μελέτες αυτές εστιάζουν στη παιδαγωγική και κοινωνική οπτική και αναδεικνύουν τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με αναπηρία, όπως η σχέση με τους συμμαθητές τους, οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη συνεκπαίδευση, η επάρκεια των εκπαιδευτικών των γενικών σχολείων στην ειδική αγωγή, η επίδραση του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος κλπ.

Ωστόσο, συχνά είναι δύσκολο να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές στη συμμετοχή τους στις σχολικές δραστηριότητες, έχουν σχέση με ατομικούς παράγοντες ή την αδυναμία του περιβάλλοντος να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των μαθητών. Πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν βρεθεί να επηρεάζουν τη συμμετοχή των μαθητών με αναπηρίες. Αν και η σχετική νομοθεσία (Ν.3699/2008 για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση) προβλέπει την προσβασιμότητα των σχολείων ως προϋπόθεση για την εφαρμογή της συνεκπαίδευσης, εντούτοις ο σχολικός χώρος εξακολουθεί να απευθύνεται στον πληθυσμό των μαθητών χωρίς αναπηρίες. Τα φυσικά εμπόδια που αναφέρονται συχνότερα και προκαλούν δυσκολία στις μετακινήσεις των μαθητών είναι: σκαλοπάτια, αποστάσεις, βαριές πόρτες, απότομες ράμπες, ανισόπεδη πρόσβαση, ανώμαλες επιφάνειες κλπ. Οι μετακινήσεις προς και από το σχολείο, καθώς και οι εξωτερικοί φυσικοί χώροι αποτελούν επίσης μια δυσκολία για τους μαθητές με αναπηρία.

Αναπηρία

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η αναπηρία (disability) «...είναι ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο φαινόμενο, που οφείλεται στην αλληλεπίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου και των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο το άτομο αυτό ζει». Η αναπηρία αποτελεί ένα πολύπλευρο ζήτημα το οποίο επηρεάζει και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες και πτυχές της ζωής και της καθημερινότητας. Σταδιακά, τόσο πολιτικά όσο και κοινωνικά πραγματοποιήθηκε μια μετάβαση από το ιατρικό στο κοινωνικό μοντέλο αναπηρίας σύμφωνα με το οποίο η αναπηρία είναι μία κοινωνική κατασκευή, η οποία οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό των ατόμων αυτών (ΕΣΑμεΑ 2008).

Με βάση το ιατρικό μοντέλο, η αναπηρία κατανοείται μέσα από τη διάσταση της βιολογίας και δημιουργήθηκε από τη βιοιατρική αντίληψη για την αναπηρία. Επομένως το άτομο με αναπηρία θεωρείται ότι έχει ανάγκη από ιατρική αντιμετώπιση, στόχος της οποίας είναι η αποκατάσταση του “προβλήματος” που μπορεί να παρασχεθεί μόνο από τους ειδικούς. Αποτέλεσμα της αντίληψης αυτής, είναι η δημιουργία ενός ειδικού σχολείου, διαφορετικού από το γενικό σχολείο της γειτονιάς, το οποίο διακρίνεται κυρίως για το προνοιακό-θεραπευτικό και όχι τον παιδαγωγικό του προσανατολισμό. Πρόκειται, δηλαδή, για την παροχή μιας εκπαίδευσης, στην οποία τον πρώτο ρόλο διαδραματίζει η εκάστοτε νοητική, σωματική, αισθητηριακή, ψυχική ή συναισθηματική δυσκολία του ατόμου, ενώ η προσωπικότητα του ατόμου τοποθετείται σε δεύτερο πλάνο (ΕΣΑμεΑ 2008). Το ιατρικό μοντέλο για την αναπηρία θεωρεί την αναπηρία ως

ένα πρόβλημα που ανήκει αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία και δεν αφορά κανέναν άλλον εκτός από τα αυτά.

Το κοινωνικό μοντέλο θεώρησης της αναπηρίας είναι μια αντίδραση στο ιατρικό μοντέλο και κατανοεί την αναπηρία ως κοινωνική κατασκευή. Το κοινωνικό μοντέλο θεωρεί την αναπηρία ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων και ενός περιβάλλοντος που είναι γεμάτο με φυσικά και κοινωνικά εμπόδια. Η κοινωνία είναι αυτή που πρέπει να περιορίσει και τελικά να αφαιρέσει τα εμπόδια και αυτό είναι καθήκον και ευθύνη της κοινωνίας και όχι του ατόμου με αναπηρία. Ως εκ τούτου το περιβάλλον είναι αυτό που πρέπει να αλλάξει, για να προσαρμοστεί και να επιτρέψει στα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν στη κοινωνία σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους πολίτες. Η αναπηρία προκαλείται από τον τρόπο που είναι οργανωμένη η κοινωνία. Για παράδειγμα, αν ένα αμαξίδιο που χρησιμοποιεί ένας μαθητής με αναπηρία δεν μπορεί να μπει σε ένα κτίριο εξαιτίας μερικών σκαλοπατιών, το κοινωνικό μοντέλο θεωρεί ότι αυτό οφείλεται στα σκαλοπάτια και στον ακατάλληλο σχεδιασμό του κτιρίου και όχι στο άτομο με αναπηρία.

Στο πλαίσιο αυτό το κοινωνικό μοντέλο διαχωρίζει τους όρους «βλάβη» (impairment), από την «αναπηρία» (disability). Συγκεκριμένα, η πρώτη έννοια αναφέρεται σε κάποιου είδους δυσλειτουργία, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στον περιορισμό που η δυσλειτουργία αυτή προκαλεί στη ζωή των ατόμων που τη φέρουν.

Σε συνέχεια αυτών των δύο θεωρήσεων, έρχεται το ιατρικο-κοινωνικό μοντέλο θεώρησης της αναπηρίας που προσπαθεί να συγκεράσει τα δύο παραπάνω μοντέλα.

Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ (2006), «αναγνωρίζει ότι η αναπηρία είναι μια εξελισσόμενη έννοια που προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ των εμποδιζόμενων ατόμων και των περιβαλλοντικών εμποδίων καθώς και των εμποδίων συμπεριφοράς, που αναστέλλει την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία επί ίσοις όροις με τα υπόλοιπα μέλη του κοινωνικού συνόλου» (Νάσκου-Περράκη 2015).

Στη σημερινή εποχή, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας μας, που προσεγγίζει το 50% είναι άτομα με αναπηρία και άτομα με μειωμένες ικανότητες στη διακίνηση και διαβίωση, που αποκαλούνται εμποδιζόμενα άτομα. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται, οι ηλικιωμένοι, οι έγκυες, τα προεφηβικά άτομα, όσοι χρησιμοποιούν ή οδηγούν οποιουδήποτε τύπου αμαξίδιο κλπ. καθώς και όσοι έχουν μόνιμες ή προσωρινές βλάβες (σπασμένο πόδι κλπ.), ανικανότητες, αδυναμίες, αναπηρίες ή συνδυασμό των παραπάνω, που προέρχονται από φυσική, ψυχική ή νοητική ανεπάρκεια (ΥΠΕΚΑ). Για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα τα άτομα με αναπηρία ήταν εντελώς αποκλεισμένα από ένα μεγάλο μέρος της κοινωνικής ζωής. Παρόλο που αυτή η θεώρηση έχει αλλάξει, τα άτομα με αναπηρία καθώς και τα εμποδιζόμενα άτομα, αντιμετωπίζουν καθημερινά πολλά προβλήματα, ώστε να μειώσουν την εξάρτησή τους από άλλα άτομα και να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής.

Προσβασιμότητα

Η ποιότητα ζωής και η ανεξαρτησία στη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία επηρεάζεται τόσο από βιολογικούς όσο και από περιβαλλοντικούς παράγοντες. Ειδικότερα οι περιβαλλοντικοί παράγοντες, δημιουργούν εμπόδια και περιορισμούς στην λειτουργικότητα των ατόμων με αναπηρία και δυσχεραίνουν την πλήρη και

αποτελεσματική συμμετοχή και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία. Ένας από τους περιβαλλοντικούς παράγοντες που επηρεάζει την αυτόνομη διαβίωση και συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες των ατόμων αυτών είναι η προσβασιμότητα.

Σύμφωνα με την Ελληνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, η προσβασιμότητα ως ένας ξεχωριστός ορισμός «νοείται εκείνο το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος (φυσικού, δομημένου ή ηλεκτρονικού), μιας υπηρεσίας ή ενός αγαθού που διασφαλίζει την αυτόνομη, ασφαλή και άνετη προσέγγιση και χρήση αυτών από όλους τους χρήστες χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας, αναπηρίας και λοιπών χαρακτηριστικών (σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη κλπ.)» (ΕΣΑμεΑ 2008: 212). Στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ (2006), αναφέρεται ότι «προσβασιμότητα σημαίνει, ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν πρόσβαση, σε ισότιμη βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, στα μέσα μεταφοράς, στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών και σε άλλες υποδομές και υπηρεσίες» (Νάσκου-Περράκη 2015)

Το κράτος σήμερα έχει ήδη θεσπίσει κανόνες στη νομοθεσία για την εφαρμογή της προσβασιμότητας στις κατασκευές. Ωστόσο καθημερινά διαπιστώνεται ότι η επίτευξη του στόχου, που είναι η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής, απέχει ακόμα αρκετά από την ολοκλήρωσή της. Αυτό συμβαίνει επειδή η αυτόνομη διαβίωση συνεπάγεται ειδικές απαιτήσεις για το δομημένο περιβάλλον. Ο ακατάλληλος σχεδιασμός των παλαιότερων κτιρίων και υπαίθριων εγκαταστάσεων, οι κακοτεχνίες κατά την κατασκευή των υποδομών, η παλαιότητα των κατασκευών και η αδυναμία συντήρησής τους, δημιούργησαν τους αρχιτεκτονικούς φραγμούς που αντιμετωπίζουν και σήμερα τα άτομα με αναπηρία κατά την προσέγγιση και τη χρήση των υποδομών. Τα φυσικά εμπόδια που αναφέρονται συχνότερα και προκαλούν δυσκολία στις μετακινήσεις είναι: σκαλοπάτια, μεγάλες αποστάσεις, απότομες ράμπες, ανισόπεδη πρόσβαση, ανώμαλες επιφάνειες, χώροι πολύ μικρών διαστάσεων, βαριές πόρτες κλπ.

Προσβάσιμο είναι ένα κτίριο χωρίς εμπόδια για οποιονδήποτε, μεταξύ άλλων για άτομα με κινητικές, οπτικές, ακουστικές και νοητικές αναπηρίες. Τα προσβάσιμα κτίρια πρέπει να είναι άνετα και εύκολα στη προσέγγιση και τη χρήση τους, χωρίς να κρύβουν κινδύνους, τόσο στα άτομα με αναπηρία όσο και στα άτομα χωρίς αναπηρία. Το ίδιο πρέπει να ισχύει και για τις υπαίθριες εγκαταστάσεις, για τις διαδρομές πρόσβασης σε αυτές καθώς και στα μέσα μεταφοράς κλπ. τόσο στις νέες, όσο και στις υφιστάμενες υποδομές.

Η νομοθεσία περιγράφει το βασικό πλαίσιο και εξηγεί τον τρόπο ενσωμάτωσης του σχεδιασμού της προσβασιμότητας και των κατασκευών χωρίς εμπόδια. Η εισαγωγή των αρχών του «Καθολικού σχεδιασμού» ή «Σχεδιασμού για όλους» στη νομοθεσία για την άρση των αρχιτεκτονικών φραγμών, δημιουργεί κτίρια και περιβάλλοντα ευχάριστα και ασφαλή, που διευκολύνουν όχι μόνο τα άτομα με αναπηρία αλλά και τον γενικό πληθυσμό στις μετακινήσεις και στη χρήση των χώρων. Η «προσβασιμότητα» λοιπόν, αποτελεί έναν όρο «τεχνικού» χαρακτήρα αναφερόμενο στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που πρέπει να διαθέτει το περιβάλλον –φυσικό, τεχνητό, τεχνολογικό– ώστε να εξασφαλίζει πλήρως τη δυνατότητα της πρόσβασης σε όλους ανεξαιρέτως (ΕΣΑμεΑ 2008).

Η ελεύθερη και απρόσκοπτη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία, σε όλους τους χώρους που απευθύνονται στο κοινό, είναι προαπαιτούμενο ώστε να μη βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, με κίνδυνο περιθωριοποίησης και αποκλεισμού, εξαιτίας της χωροταξικής και αρχιτεκτονικής διαρρύθμισης των κτιρίων και λοιπών εγκαταστάσεων.

Η έννοια της προσβασιμότητας αποτελεί τη λέξη «κλειδί» για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε κάθε τομέα ανθρώπινης δραστηριότητας, τον τομέα της απασχόλησης, της υγείας, της πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας, του πολιτισμού, της ψυχαγωγίας και φυσικά της εκπαίδευσης. Συνδέεται με την ποιότητα της ζωής των ατόμων και τη δημιουργία ενός ανθρωποκεντρικού περιβάλλοντος, το οποίο εξασφαλίζει σε όλους τους πολίτες το δικαίωμα της ισότιμης συμμετοχής στο κοινωνικό γίνεσθαι (Hall και Imrie 2001).

Προσβασιμότητα στην Εκπαίδευση

Παρά την επίδραση του κοινωνικού μοντέλου και την αντίστοιχη καθιέρωση εκπαιδευτικών και άλλων νομοθετικών ρυθμίσεων στη χώρα μας, τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα κοινωνικού και εκπαιδευτικού αποκλεισμού, στιγματισμού και αδιαφορίας, ή άνισης μεταχείρισης τόσο από το κοινωνικό τους περιβάλλον, όσο και από το κράτος, που εξακολουθεί να αμφισβητεί την ιδιότητά τους ως πολίτες. Αποτέλεσμα της πραγματικότητας αυτής, είναι να παραμένει η συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτισμικής και εκπαιδευτικής ζωής εξαιρετικά ελλιπής και σε κάποιες περιπτώσεις ανύπαρκτη. Σε σχέση με τη διαπίστωση αυτή μπορούν να διατυπωθούν οι παρακάτω επισημάνσεις: Στον τομέα της εκπαίδευσης, τα άτομα με αναπηρία βιώνουν έντονες διακρίσεις, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό παραμένει αποκλεισμένο από το συνταγματικά αναγνωρισμένο δικαίωμα για εκπαίδευση, επαγγελματική αποκατάσταση και ισότιμη κοινωνική ένταξη. Επιπροσθέτως, η ανυπαρξία μέτρων για την εκπαιδευτική υποστήριξή τους, τα οδηγεί σε αρκετές περιπτώσεις στον περιορισμό τους στο σπίτι με τελική κατάληξη τον αποκλεισμό των ίδιων και των οικογενειών τους, οι οποίες επωμίζονται ως επί το πλείστον το βάρος της εκπαίδευσης και της φροντίδας, καλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο το κενό της κρατικής κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η Ειδική Αγωγή είναι το σύνολο των μέτρων που λαμβάνει η Πολιτεία για την εκπαίδευση και προαγωγή των ατόμων με αναπηρία. Αυτή η εκπαίδευση συνίσταται στην απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που θα συμβάλλουν αφενός στην ένταξή τους στις κοινωνικές δομές με βάση τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας και αφετέρου την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (Πολυχρονοπούλου-Ζαχαρόγεωργα 1995). Ο ορισμός αυτός, εκτός από τη φιλοσοφία και τους σκοπούς της Ειδικής Αγωγής, τονίζει και το ρόλο της ως θεσμοθετημένου φορέα στο πλαίσιο της πολιτειακής οργάνωσης. Ειδικότερα, η Ειδική Αγωγή προσδιορίζει την εκπαίδευση που παρέχεται από ειδικά εκπαιδευόμενο προσωπικό, με ειδικά προγράμματα και σε κατάλληλους χώρους, στα άτομα που λόγω σωματικών, νοητικών, συναισθηματικών, κοινωνικών ή άλλων δυσκολιών δεν μπορούν να παρακολουθήσουν ή να ωφεληθούν από το πρόγραμμα του γενικού σχολείου.

Η αναγνώριση του δικαιώματος για εκπαίδευση που έχουν τα άτομα με αναπηρία άπτεται του πυρήνα της δημοκρατίας, καθώς μέσα από τον κοινωνικό αποκλεισμό που τους επιβάλλει πολλές φορές η γραφειοκρατία των κρατικών δομών, ακυρώνεται το περιεχόμενο αρχών όπως παραδείγματος χάρη της αλληλεγγύης, της ισότητας και του σεβασμού απέναντι στην ανθρώπινη ύπαρξη.

Παράλληλα, η εμφάνιση της ιδέας του 'Καθολικού Σχεδιασμού' φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία. Συγκεκριμένα, ο

‘Καθολικός Σχεδιασμός’ αποτελεί μια νέα αντίληψη, η οποία αναδύθηκε ως απόρροια της σύγχρονης παγκόσμιας κοινωνικής κατάστασης. Όπως αναφέρεται σε μελέτες, περίπου 9 στα 10 άτομα με κάποιας μορφής αναπηρία κάποια στιγμή στη ζωή τους θα βιώσουν τις συνέπειες των αρχιτεκτονικών διακρίσεων (Wylde et al. 1994). Ειδικότερα, η αύξηση του πληθυσμού, η επέκταση του ορίου διαβίωσης, η ανάπτυξη της ιατρικής και φαρμακευτικής βιομηχανίας, οι πολύπλοκες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, οδήγησαν στο να διαμορφωθεί μια πληθώρα από νέες καταστάσεις και συνθήκες ‘αναπηρίας’ για ένα μεγάλο αριθμό πολιτών σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο ‘Καθολικός Σχεδιασμός’ αναφέρεται τόσο σε προϊόντα όσο και σε περιβάλλοντα τα οποία πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζουν τη μέγιστη δυνατή χρήση τους από το σύνολο των πολιτών ανεξαρτήτως της όποιας κατάστασής τους με σκοπό να διευκολύνεται η ζωή τους στο μέγιστο δυνατό βαθμό, χωρίς να απαιτούνται επιπλέον ειδικές ρυθμίσεις και προσαρμογές. Πρόκειται επομένως για ένα αίτημα που αφορά και περιλαμβάνει το σύνολο των πολιτών, και ιδιαίτερα των ατόμων με αναπηρία (Σούλης 2013).

Ειδικότερα ο ‘Καθολικός Σχεδιασμός’ περιγράφει την αναγκαιότητα να αξιοποιηθεί κάθε δυνατό μέσο, τόσο σε πρακτικό (τεχνολογία, διαμόρφωση κτιριακών υποδομών κλπ.), όσο και σε θεωρητικό επίπεδο (κουλτούρα, στάσεις, αντιλήψεις κλπ.), προκειμένου να επιτυγχάνεται η συνεχής ανέλιξη κάθε μέλους τού κοινωνικού συνόλου και να διαμορφώνεται μια ποιοτική ζωή. Ο ‘Καθολικός Σχεδιασμός’ επιδιώκει τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος χωρίς εμπόδια, εύκολα προσβάσιμου, φιλικού ως προς τη χρήση του και απόλυτα σεβόμενου την ελευθερία και την αυτονομία κάθε πολίτη. Επιπλέον, καθώς στηρίζεται στο βασικό αξίωμα ότι όλα τα άτομα έχουν μια ευρεία γκάμα από αδυναμίες και ικανότητες, θεωρεί ότι ο σχεδιασμός του χώρου διαβίωσης πρέπει να είναι τέτοιος που να ανταποκρίνεται στην γκάμα αυτή. Βασική αρχή του είναι, ότι κατά το σχεδιασμό πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες όσο το δυνατόν περισσότερων ατόμων, τα οποία δεν θα είναι αναγκασμένα να υπερβούν οποιουδήποτε τύπου δυσκολίες σωματικές, νοητικές, ψυχικές, συναισθηματικές ή άλλου τύπου δυσκολίες, προκειμένου να εξασφαλίσουν την πρόσβασή τους στους διάφορους τομείς της ζωής (Center for Universal Design 2011).

Ένα από τα βασικά αξιώματα του «Καθολικού Σχεδιασμού» είναι ότι η αντιμετώπιση της αναπηρίας δεν μπορεί να έχει αποσπασματικό χαρακτήρα. Δεν είναι για παράδειγμα δυνατό να παρέχεται στο άτομο με αναπηρία πρόνοια που να αφορά τον τομέα της υγείας και όχι τον τομέα της εκπαίδευσης. Καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν καθολικό και οικουμενικό χαρακτήρα, η προάσπισή τους επιβάλλεται να γίνεται στο πλαίσιο ενός αντίστοιχου ‘Καθολικού Σχεδιασμού’.

Ο ‘Καθολικός Σχεδιασμός’ όσον αφορά στην εκπαίδευση προτάσσει την αναγκαιότητα παροχής της βέλτιστης εκπαίδευσης για όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές, συμπεριλαμβάνοντας και εκείνους με αναπηρία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο μαθητικός πληθυσμός είναι εξαιρετικά ετερογενής και διαφοροποιημένος και επομένως στο πλαίσιο της τάξης παρουσιάζονται ποικίλες εκπαιδευτικές ανάγκες που πρέπει να αντιμετωπιστούν συνολικά, ο ‘Καθολικός Σχεδιασμός’ αποσκοπεί να παρέχεται σε όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως των χαρακτηριστικών τους, όπως γένος, ηλικία, νοητική ικανότητα, ψυχική κατάσταση, μητρική γλώσσα, κουλτούρα κ.α., μια εκπαίδευση που θα συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε μαθητή. Για το λόγο αυτό δίνεται βαρύτητα στην αποτελεσματική προετοιμασία των εκπαιδευτικών ώστε να είναι σε θέση να εφαρμόζουν τις κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους και στρατηγικές για να διευκολύνουν τη διαδικασία της μάθησης και να

εξασφαλίζουν τη συμμετοχή του συνόλου των μαθητών στις μαθησιακές διαδικασίες. Επομένως, ο 'Καθολικός Σχεδιασμός' αναφέρεται σε μια πληθώρα τεχνικών και προσαρμογών, καθώς και στην αξιοποίηση όλων των πόρων (σε υλικό και ανθρώπινο δυναμικό), ώστε να δημιουργηθεί μια ποικιλία εναλλακτικών τρόπων προσέγγισης της γνώσης, μέσα από τους οποίους ο κάθε μαθητής -και ο μαθητής με αναπηρία- θα μπορεί να χρησιμοποιήσει εκείνους που θα ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στα ατομικά χαρακτηριστικά του, στα ενδιαφέροντα, στις δυνατότητες και στους στόχους του.

Έρευνα

Ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία της μάθησης και εμποδίζουν την εφαρμογή της συνεκπαίδευσης στο γενικό σχολείο, είναι η δυσκολία των μαθητών με αναπηρία στις μετακινήσεις προς και από το σχολείο, στη χρήση των χώρων και υλικοτεχνικών υποδομών καθώς και η απουσία ειδικών χώρων εξυπηρέτησης για μαθητές με αναπηρίες.

Η σχετική νομοθεσία για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση προβλέπει την «συνεκπαίδευση στα γενικά σχολεία και την εφαρμογή ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ανάλογα με τις αναπηρίες και τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών» (Ν.3699/2008: 3500). Προβλέπει επίσης, την «πλήρη προσβασιμότητα των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και των εκπαιδευτικών ή/και γονέων και κηδεμόνων με αναπηρία, σε όλες τις υποδομές (κτιριακές, υλικοτεχνικές συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών), τις υπηρεσίες και τα αγαθά που αυτά διαθέτουν. Η εφαρμογή των αρχών του 'Σχεδιασμού για Όλους' (Design for All) για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία είναι υποχρεωτική τόσο κατά το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και του εκπαιδευτικού υλικού όσο και κατά την επιλογή του πάσης φύσεως εξοπλισμού (συμβατικού και ηλεκτρονικού) των κτιριακών υποδομών» (Ν.3699/2008: 3500).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής «Η αλυσίδα Προσβασιμότητας στο σχολείο», το σχολικό έτος 2010-2011 στα γενικά δημοτικά σχολεία των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης με Τμήματα Ένταξης. Στάλθηκαν Ερωτηματολόγια προς τους Διευθυντές των 166 σχολείων των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης, με Τμήμα Ένταξης, με ερωτήσεις για τα κτιριακά θέματα και καταγραφής του μαθητικού δυναμικού με αναπηρία. Η ύπαρξη ή όχι ανελκυστήρα, ράμπας προς το ισόγειο, WC για άτομα με αναπηρία, το έτος κατασκευής και έκδοσης Οικοδομικής Άδειας του σχολείου, αν το κτίριο είναι ισόγειο, διώροφο, τριώροφο, αν έχει υπόγειο, από πόσα κτήρια αποτελείται το σχολείο, αν υπάρχουν προσθήκες, αν συστεγάζεται με άλλα σχολεία και με ποια, ήταν μερικές από τις ερωτήσεις. Σε 36 από αυτά τα κτίρια, πραγματοποιήθηκε αναλυτική αποτύπωση-καταγραφή των δομικών στοιχείων τους, με το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων» για την καταλληλότητα των σχολικών χώρων, των εμποδίων, του εξοπλισμού που διαθέτουν καθώς και της χωροταξικής και αρχιτεκτονικής διαρρύθμισης. Το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων» προσαρμοσμένο για το Ελληνικό σχολείο βασίστηκε στα ερωτηματολόγια από τη διδακτορική διατριβή, «Ανάπτυξη ενός προτύπου αξιολόγησης και συνεχούς βελτίωσης της προσβασιμότητας Εμποδιζόμενων Ατόμων σε επίπεδο Δήμου», (Τσαλής 2010) και τη «Μεθοδολογία Ελέγχου Προσβασιμότητας Δημόσιων Υπηρεσιών και Υποδομών», της Γενικής Γραμματείας

Δημόσιας Διοίκησης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Οργάνωσης & Διαδικασιών.

Σε 16 από τα σχολεία αυτά που φοιτούσαν παιδιά με κινητικές και πολυαισθητηριακές αναπηρίες, δόθηκαν ερωτηματολόγια σε γονείς και εκπαιδευτικούς για να αξιολογήσουν την προσβασιμότητα των χώρων του σχολείου και έγιναν συνεντεύξεις. Ακολούθησε η καταγραφή των καθημερινών μετακινήσεων μαθητών/μαθητριών που μετακινούνται με αναπηρικό αμαξίδιο και περιπατητήρα (rollator) προς, από και μέσα στο γενικό δημοτικό σχολείο που έγινε με Φύλλα Παρατηρήσεων. Η φυσική παρατήρηση (naturalistic observation) των μαθητών ξεκινούσε από την κατοικία τους, και περιελάμβανε την έξοδο από το σπίτι, τη διαδρομή προς το σχολείο, την είσοδο στην αυλή, την κίνηση στην αυλή κατά τα διαλείμματα και των χώρων αθλητισμού, (γήπεδα μπάσκετ κλπ.) στο μάθημα της γυμναστικής, την είσοδο στο σχολικό κτίριο, την χρήση της γενικής αίθουσας και του τμήματος ένταξης, της τραπεζαρίας, της αίθουσας Η/Υ, της αίθουσας πολλαπλών χρήσεων και γυμναστικής, του WC του κυλικείου, και της επιστροφής στο σπίτι και τέλος συζήτηση με τους ίδιους και τους γονείς.

Αποτελέσματα

Θα παρουσιαστεί ένα μικρό τμήμα αυτής της έρευνας και συγκεκριμένα από το τμήμα της έρευνας που αφορά στην αποτύπωση των σχολικών εγκαταστάσεων.

Η καταγραφή προσδιορίζεται ειδικότερα στην αποστολή ερωτηματολογίων σε διευθυντές 166 γενικών δημοτικών σχολείων με τμήμα ένταξης, από τους οποίους απάντησαν οι διευθυντές των 148 σχολείων. Βασικό χαρακτηριστικό αυτών των ερωτηματολογίων ήταν ότι ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες διευθυντές, η καταγραφή των δομικών στοιχείων των σχολικών κτιρίων και του μαθητικού δυναμικού με ή χωρίς αναπηρία (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

Γενικά δημοτικά σχολεία με Τμήμα Ένταξης των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης						
	Σχολεία με Τ.Ε.		Ισόγεια Σχολεία	WC ΑμεΑ	Ανεγκυ-στήρας	Ράμπτα
Ανατολ. Θεσσαλονίκης	65	62	2	26	17	40
Δυτικής Θεσσαλονίκης	101	86	7	27	18	63
Σύνολο	166	148	9	53	35	102
Ποσοστά				35.8%	25.2%	68.9%

Στα τριάντα έξι από τα σχολεία αυτά, πραγματοποιήθηκε αναλυτική καταγραφή και αξιολόγηση της προσβασιμότητας με το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων» για τις οριζόντιες μετακινήσεις, τις

κατακόρυφες μετακινήσεις και τη χρήση των χώρων του σχολείου που αποτελούν την αλυσίδα μετακίνησης:

Οριζόντιες μετακινήσεις

Ως οριζόντιες μετακινήσεις θεωρούμε, τη διαδρομή προς και από το σχολείο, την είσοδο και την κίνηση στην αυλή του σχολείου καθώς και την κίνηση προς τους διάφορους χώρους στο ίδιο επίπεδο μέσα στο σχολείο.

Τα κυριότερα εμπόδια που αντιμετώπιζαν τα παιδιά με αναπηρία κατά τη φοίτησή τους στο γενικό δημοτικό σχολείο είναι ή πολυπλοκότητα των δρομολογίων μεταξύ των διαφόρων τμημάτων του σχολείου (ιδιαίτερα σε σχολεία που αποτελούνται από 2 ή περισσότερα κτίρια), οι μεγάλες αποστάσεις, οι στενές πόρτες, η ασυνέχεια των υλικών επίστρωσης στο δάπεδο των διαδρόμων, με εξάρσεις, υποχωρήσεις, κενά, ανισοσταθμίες και ρωγμές.

Κατά τη διαδρομή, για τα παιδιά που προσέγγιζαν το σχολείο χωρίς αυτοκίνητο, τα εμπόδια που καταγράφηκαν ήταν, στενά και απροσπέλαστα πεζοδρόμια, κατειλημμένα από φυτεύσεις, μεγάλη κλίση (>5%) του δρόμου, έδαφος με εξάρσεις, υποχωρήσεις και κενά, εμπόδια στο οδόστρωμα όπως σχάρες ομβρίων (Εικόνα 1) και οριζόντιες μπάρες, σε όλο το πλάτος του δρόμου, ρηγματώσεις στην άσφαλτο, πεζοδρόμια χωρίς ράμπες ή κατειλημμένες από αυτοκίνητα (Εικόνα 2).

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Από τα παιδιά που έμεναν μακριά, κανένα δεν μπορούσε να μετακινηθεί προς το σχολείο με την αστική συγκοινωνία. Η έλλειψη κατάλληλου δρομολογίου και οι απρόσιτες στάσεις ήταν τα εμπόδια που απέτρεπαν τα παιδιά με αναπηρία να μετακινηθούν με αστικό λεωφορείο. Το μέσο μεταφοράς ήταν το οικογενειακό αυτοκίνητο ή ταξί. Κανένα σχολείο δεν είχε κοντά στην είσοδο ειδική θέση στάθμευσης για ΑμεΑ. Σε ένα σχολείο υπήρχε χώρος στάθμευσης για τα αυτοκίνητα των εκπαιδευτικών, αλλά η διαδρομή προς την αυλόπορτα ήταν απρόσιτη (πεζοδρόμιο χωρίς ράμπα). Ως χώρος στάθμευσης χρησιμοποιούνταν ο δρόμος χωρίς όμως να υπάρχει θέση στάθμευσης ορισμένη με ειδική σήμανση. Στην περίπτωση αυτή η προσέλευση του παιδιού στο σχολείο γινόταν κατά 10-15 λεπτά νωρίτερα ή το οικογενειακό αυτοκίνητο στάθμευε σε διπλή σειρά. Άλλοι χώροι που χρησιμοποιούνταν για στάθμευση ήταν ελεύθεροι ανοιχτοί χώροι με χώμα (αλάνα) ή με άσφαλτο, όπως ένας δημοτικός χώρος στάθμευσης που βρισκόταν κοντά στην είσοδο του σχολείου.

Τα εμπόδια που καταγράφηκαν κατά την είσοδο στην αυλή ήταν το υπερυψωμένο κατωκάσι της αυλόθυρας σε ύψος μέχρι και 26 εκ, (Εικόνα 4) το πλάτος αυλόθυρας που

σε αρκετές περιπτώσεις ήταν μικρότερο των 90 εκ., το ασυνεχές δάπεδο, η ράμπα της αυλόθυρας, χωρίς προδιαγραφές (κλίση < 5%, πλατύσκαλο 1.50X1.50, μονό ή διπλό χειρολισθήρα κλπ.). Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργείται συνωστισμός το πρωί και η είσοδος των παιδιών με αναπηρία να γίνεται από δευτερεύουσα, εναλλακτική αυλόθυρα γεγονός που συνιστά διάκριση.

Εικόνα 3

Εικόνα 4

Τα κυριότερα εμπόδια που έπρεπε να αντιμετωπίσουν τα παιδιά με αναπηρία στις αυλές των σχολείων ήταν τα διαφορετικά επίπεδα χωρίς τη δυνατότητα πρόσβασης, το ασυνεχές δάπεδο με διαφορά υλικού επίστρωσης της αυλής με υψομετρική διαφορά 4-5 εκ., η εγκάρσια σχάρα ομβρίων που διαιρεί την αυλή σε 2 τμήματα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των παιδιών με αναπηρία από μεγάλο μέρος της αυλής και τη μη συμμετοχή σε δραστηριότητες της αυλής όπως η πρωινή προσευχή.

Οι μετακινήσεις προς τις διάφορες αίθουσες πραγματοποιούνται μέσω των διαδρόμων ή της αυλής. Το στενό πλάτος, η ασυνέχεια των υλικών επίστρωσης στους διαδρόμους (π.χ. μωσαϊκό-μάρμαρο) με υψομετρική διαφορά μεγαλύτερη του ενός εκατοστού ήταν τα κυριότερα εμπόδια. Σε κάποια σχολεία οι διάδρομοι ήταν κατελιμμένοι με ερμάρια, φωτοτυπικά μηχανήματα κλπ., με αποτέλεσμα το ωφέλιμο πλάτος του διαδρόμου να μειώνεται σημαντικά (κατά 60 εκ.).

Κατακόρυφες μετακινήσεις

Στις κατακόρυφες μετακινήσεις το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η έλλειψη ανελκυστήρα. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως μόνο το 25.2% των σχολείων με τμήμα ένταξης (εξαιρουμένων των ισογείων κτιρίων) είχαν ανελκυστήρα. Ακόμα όμως και όταν υπήρχε, ήταν σε αρκετές περιπτώσεις μη λειτουργικός ή σε αχρησία, επειδή δεν εξυπηρετούσε όλους τους ορόφους, είχε βαριά πόρτα (Εικόνα 5), υπήρχε ανισοσταθμία ανάμεσα στα δάπεδα του ανελκυστήρα και του διαδρόμου, είχε μικρότερες διαστάσεις από τις προβλεπόμενες στις σύγχρονες προδιαγραφές (σε παλιότερα σχολεία), ήταν κλειδωμένος, τα κομβία ελέγχου της κίνησης βρίσκονταν ψηλά.

Εικόνα 5

Εικόνα 6

Το 68.9% των σχολικών κτιρίων με τμήμα ένταξης είχαν ράμπα από τον δρόμο ή την αυλή προς το ισόγειο. Οι ράμπες ήταν κατασκευασμένες χωρίς την τήρηση των προδιαγραφών όπως η κλίση <5%, το πλάτος, οι χειρολισθήρες (κουπαστές), το αντιολισθητικό δάπεδο κλπ. (Εικόνα 6).

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι μόλις το 10.53% από τις ράμπες που ανήκουν στα σχολεία που αξιολογήθηκαν αναλυτικά με το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων», είναι κάτω από το επιτρεπόμενο όριο του 5% στην κλίση, ενώ το 15.79% είχαν κλίση από 5 έως 6%. Ακόμα, υπήρχαν κακοτεχνίες στο δάπεδο και στο σημείο που το κεκλιμένο επίπεδο συναντούσε το οριζόντιο.

Χρήση των χώρων

Οι χώροι στους οποίους υπάρχει ανάγκη να χρησιμοποιήσει ένα παιδί με ή χωρίς αναπηρία μέσα στο σχολείο είναι: η γενική αίθουσα, το τμήμα ένταξης, η αίθουσα πληροφορικής, η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, το γυμναστήριο, τα γραφεία των εκπαιδευτικών και της διεύθυνσης, η βιβλιοθήκη, η τραπεζαρία, το αναρρωτήριο, το WC και το κυλικείο. Σε κάποια σχολεία υπήρχαν επιπλέον χώροι για εικαστικά.

Από την αποτύπωση των σχολικών κτιρίων διαπιστώθηκε ότι κατά μέσο όρο το εμβαδόν της γενικής αίθουσας ήταν 52.89 τμ. με ακραίες τιμές 41.80 τμ. η μικρότερη και 69.42 τμ. η μεγαλύτερη. Οι διάδρομοι ανάμεσα στα θρανία ήταν σε πολλές περιπτώσεις μικρότεροι από 90εκ. με αποτέλεσμα η θέση του θρανίου των παιδιών με αναπηρία να είναι στις περισσότερες περιπτώσεις δίπλα στην πόρτα. Λόγω της έλλειψης ειδικού θρανίου, τα κοινά θρανία (1.20X0.40) με το μεγαλύτερο ύψος, που προορίζονται για παιδιά των μεγαλύτερων τάξεων, παρέχονται προς χρήση στα παιδιά Α' Β' και Γ' τάξεων με κινητική αναπηρία (Εικόνα 7) τα οποία αποδεικνύονται ακατάλληλα.

Εικόνα 7

Σε ένα σχολείο υπήρχε καθιστικό μέσα στην αίθουσα, το οποίο χρησιμοποιούσαν τόσο το παιδί με αναπηρία όσο και οι υπόλοιποι μαθητές και μαθήτριες.

Το τμήμα ένταξης είχε εμβαδό 24.31 τμ. κατά μέσο όρο, υποδιπλάσιο από αυτό της γενικής αίθουσας. Στα παλιότερα σχολικά κτίρια που δεν υπήρχε αρχικός σχεδιασμός για τμήματα ένταξης, οι κατάλληλες διαμορφώσεις γίνονταν σε μεταγενέστερο χρόνο. Το συνηθέστερο ήταν η δημιουργία του τμήματος ένταξης στο τέλος του διαδρόμου του ισογείου, όπου βρισκόταν παλιότερα το γραφείο της διεύθυνσης, ή η διαίρεση μιας γενικής αίθουσας σε δύο τμήματα με γυψοσανίδες χωρίς μόνωση, γεγονός που δημιουργούσε πρόβλημα ηχομόνωσης, ή σε κάποιες περιπτώσεις ο χαρακτηρισμός μιας γενικής αίθουσας σε τμήμα ένταξης, χωρίς περαιτέρω ειδική διαμόρφωση. Έτσι προέκυψαν χώροι που είχαν πολύ μικρό εμβαδόν, ακόμα και 12.24 τμ. ή χώροι όπου η πρόσβαση γινόταν μέσα από την άλλη αίθουσα που είχε προκύψει μετά τη διαίρεση. Σε τρία σχολεία δεν υπήρχε ειδική αίθουσα για το τμήμα ένταξης και το μάθημα γινόταν στη βιβλιοθήκη ή σε γενική αίθουσα που δεν είχε όμως ορισθεί ως τμήμα ένταξης. Πολλές φορές απροσδόκητοι παράγοντες, όπως ένα χαλί με πάχος 2 εκατοστά, μπορούσαν να καταργήσουν την προσβασιμότητα των μαθητών/μαθητριών με αναπηρικό αμαξίδιο, στο τμήμα ένταξης.

Το 35.8% των σχολείων με τμήμα ένταξης των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης είχαν ειδικό χώρο WC για ΑμεΑ, χωρίς να είναι πάντα κατάλληλο προς χρήση. Η ακαταλληλότητα στη χρήση των WC από ΑμεΑ προσδιορίστηκε με την καταγραφή των ακόλουθων εμποδίων: σκαλοπάτια στο κατώφλι της πόρτας του WC (Εικόνα 10), διαστάσεις μικρότερες των προδιαγραφών, ακατάλληλα είδη υγιεινής και μετατροπή τους σε αποθήκη με είδη καθαριότητας ή σε άλλους βοηθητικούς χώρους (Εικόνα 8, 9). Σε ένα σχολείο που δεν υπήρχε WC για ΑμεΑ, το παιδί χρησιμοποιούσε αυτό που βρισκόταν στο γραφείο του διευθυντή, με δύσκολη πρόσβαση ανάμεσα από τα γραφεία των εκπαιδευτικών, ενώ ένα άλλο WC βρισκόταν έξω από το σχολικό κτίριο με απρόσιτη διαδρομή μέχρι την είσοδο του WC. Σε κάποια σχολεία τα WC για ΑμεΑ βρίσκονταν σε διαφορετικό όροφο από αυτόν του τμήματος ένταξης και της γενικής αίθουσας σε κτίρια χωρίς ανελκυστήρα, οπότε ήταν επιβεβλημένη η χρήση πάνας για τα παιδιά με αναπηρία.

Εικόνα 8

Εικόνα 9

Εικόνα 10

Τέλος πρέπει να γίνει αναφορά στην απουσία κατάλληλης σήμανσης των χώρων αυτών και των οδεύσεων διαφυγής είτε αυτή αφορά στα παιδιά με αναπηρία, είτε στα παιδιά χωρίς αναπηρία.

Συμπεράσματα

Η αποτύπωση-καταγραφή των δομικών στοιχείων του σχολικού χώρου, με το Ερωτηματολόγιο προς τους διευθυντές των σχολείων και με το «Ερωτηματολόγιο για τον Έλεγχο της Προσβασιμότητας των Σχολικών Κτιρίων», καθώς και των διαδρομών που ακολουθούν στις μετακινήσεις τους οι μαθητές και οι μαθήτριες, προς, από και μέσα στο σχολείο, ανέδειξε τα προβλήματα προσβασιμότητας των ελληνικών σχολικών κτιρίων και διαπιστώθηκε ότι παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις τα περισσότερα από υφιστάμενα γενικά δημοτικά σχολεία δεν είναι έτοιμα να υποδεχτούν παιδιά, με αναπηρία έτσι ώστε να τα εκπαιδεύσουν ισότιμα με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους, που δεν παρουσιάζουν κάποια αναπηρία.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των αποτελεσμάτων του τμήματος της έρευνας που παρουσιάζεται εδώ, τα κυριότερα εμπόδια που υπάρχουν και προκαλούν λειτουργικούς περιορισμούς στους μαθητές και μαθήτριες με αναπηρία είναι, πρώτα η έλλειψη απαιτούμενων βασικών χώρων, στη συνέχεια η πρόσβαση και τέλος η καταλληλότητα των χώρων ώστε να είναι δυνατή η χρήση τους.

Πιο συγκεκριμένα, μόλις το ένα στα τρία περίπου (35.8%), δημοτικά σχολεία του νομού Θεσσαλονίκης με τμήμα ένταξης έχουν WC για ΑμεΑ.

Η προσέγγιση των χώρων του σχολείου, εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την έλλειψη ράμπας και ανελκυστήρα. Ένας ικανοποιητικός αριθμός σχολείων (68.9%) είχε ράμπα προς το ισόγειο, αλλά οι περισσότερες από αυτές ήταν μη λειτουργικές στην αυτόνομη πρόσβαση καθώς είχαν μεγάλη κλίση (>5%) και δεν τηρούσαν τις κατασκευαστικές προδιαγραφές στα υπόλοιπα στοιχεία τους. Μόλις το ένα στα τέσσερα σχολεία (25.2%) των μη ισόγειων σχολείων είχε ανελκυστήρα, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς ήταν δύσκολοι στη αυτόνομη χρήση, επειδή ήταν μικρών διαστάσεων, είχαν βαριά πόρτα κλπ.

Επιπλέον η χωροθέτηση σε άλλο κτίριο ή σε ορόφους εκτός ισόγειου, των αιθουσών, της πληροφορικής, των πολλαπλών χρήσεων, του γυμναστηρίου, των γραφείων των εκπαιδευτικών και της διεύθυνσης, της βιβλιοθήκης, της τραπεζαρίας, του WC για ΑμεΑ σε κτίρια χωρίς ανελκυστήρα, καθιστούσε αδύνατη τη προσέγγιση των χώρων αυτών από παιδιά με αναπηρία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι κανένα παιδί με κινητική αναπηρία δεν χρησιμοποιούσε την τραπεζαρία, ενώ ένα παιδί χρησιμοποιούσε

το κυλικείο αλλά η εξυπηρέτησή του γινόταν από την πόρτα, επειδή ο πάγκος εξυπηρέτησης είχε ύψος μεγαλύτερο από ένα μέτρο.

Εκτός όμως από τις ελλείψεις χώρων και τις κατασκευαστικές αστοχίες, προβλήματα διαχείρισης των χώρων αυτών δυσχεραίνουν περισσότερο τη χρήση τους από τα παιδιά με αναπηρία καθώς και το γεγονός ότι δεν καλλιεργούνται «προσβάσιμες νοοτροπίες» στους υπόλοιπους μαθητές και μαθητριες για την κατάλληλη συμπεριφορά προς τους συμμαθητές τους με αναπηρία σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, στην άσκοπη χρήση του ανελκυστήρα και του WC για ΑμεΑ. Ένα σχολείο προσβάσιμο στα παιδιά με αναπηρία, είναι ένα σχολείο για όλα τα παιδιά, για τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς, οι οποίοι σε κάποια περίοδο της ζωής τους, για μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, μπορεί να γίνουν άτομα με αναπηρία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Οργάνωσης & Διαδικασιών (2009). *Μεθοδολογία Ελέγχου Προσβασιμότητας Δημόσιων Υπηρεσιών και Υποδομών*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο. ΕΣΑμεΑ (2008). *Σχεδιάζοντας πολιτική σε θέματα αναπηρίας, Εγχειρίδιο εκπαιδευόμενου*. Αθήνα.

ΕΣΑμεΑ (2005). Έκθεση για την 3η Δεκέμβρη 2005, «Προσβασιμότητα: Το ‘κλειδί’ για την εξάλειψη των διακρίσεων». Αθήνα.

ΕΣΑμεΑ (2008). Έρευνα Κοινής Γνώμης στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου “Εκπαιδευτική Ενδυνάμωση των Ατόμων με Αναπηρία και των Στελεχών των Αναπηρικών Οργανώσεων”. Αθήνα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1996). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα 2η Έκδοση.

Νάσκου-Περράκη, Π. (2015). Η Προσβασιμότητα: ένα νέο δικαίωμα στο διεθνές νομικό πλαίσιο προστασίας των Ατόμων με Αναπηρία, Επιστημονική Συμβολή στον Τμητικό τόμο προς τιμή του Καθηγητή Παναγιώτη Κανελλόπουλου (υπό δημοσίευση) Ν.3699/2008 για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Σούλης, Σ. Γ. (2013). *Εκπαίδευση και Αναπηρία*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (2001).

Πολυχρονοπούλου-Ζαχαρόγεωργα, Σ. (1995). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: ΙΔΙΩΤΙΚΗ.

Τσαλής, Π. (2010). Ανάπτυξη ενός προτύπου αξιολόγησης και συνεχούς βελτίωσης της προσβασιμότητας Εμποδιζομένων Ατόμων σε επίπεδο Δήμου, διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.

Τσαλής, Π. και Νανιόπουλος, Α. (2014). Η προσβασιμότητα των ατόμων με δυσκολίες στη μετακίνηση στην περιοχή του Δήμου Θεσσαλονίκης. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έκθεση για την υφιστάμενη κατάσταση στο Δήμο Θεσσαλονίκης, ως προς την προσβασιμότητα των εμποδιζομένων ατόμων.

Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (2003). *Σχεδιάζοντας για Όλους*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr>. Ανακτήθηκε: 2/3/2016.

Ξενογλώσση

Centre for Universal Design (2011). *The New Principles of Universal Design*. Centre for Universal Design, College of Design, North Carolina State University. Raleigh, North Carolina.

Imrie, R. και Hall, P. (2001). *Inclusive Design: Designing and Developing Accessible Environments*. New York: Spon Press.

Mace, R. (1998). *Universal Design in Housing. Assistive Technology*. Raleigh, North Carolina: Taylor & Francis. Published online: 22/10/2010.

Wylde, M., Barron-Robbins, A. και Clarke, S. (1994). *Building for a Lifetime: The design and construction of fully accessible homes*. Connecticut: Taunton Press.

World Health Organization (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health, final draft. (Full Version διαθέσιμο στο: WHO/EIP/GPE/CAS/ICIDH-2 FI/01.1).

Πηγές Εικόνων

Εικόνες 1-10: Προσωπικό αρχείο Β. Κασσανδρινού.